

Алла Леонідівна ПАРЦИРНА

асистент, кафедра фінансів,
Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут”
вул. Фрунзе 21, Харків 61002
E-mail: partsyrna@mail.ru
Телефон: +380689634455

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Парцирна, А. Л. Інституціональні аспекти внутрішньогосподарських економічних відносин [Текст] / Алла Леонідівна Парцирна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 13. – С. 343-349. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті узагальнено підходи до розуміння природи внутрішньогосподарських економічних відносин. Наголошено, що використання неокласичної економічної теорії не дозволяє вирішити питання узгодження економічних інтересів учасників внутрішньофірмових відносин. Автором досліджено можливості використання методології інституціонального підходу у внутрішньофірмових стосунках. На основі аналізу зарубіжного та національного досвіду запропоновано використати концепцію нової інституціональної теорії, зокрема теорію агентських угод, яка дозволяє розглядати внутрішньофірмові відносини не в межах спеціалізації виробництва, що фокусується на окремих елементах, а як феномен, що охоплює інституційні, економічні, соціальні, культурні сторони організації та індивідів. У роботі досліджено основні проблеми, які виникають внаслідок асиметрії в інформаційному забезпеченні, а саме - проблеми морального ризику, несприятливого вибору та проблеми вимагання, та зазначені шляхи їх подолання.

Ключові слова: *теорія агентських угод, інформаційна асиметрія, моральний ризик, несприятливий вибір, проблема вимагання.*

Алла Леонидовна ПАРЦЫРНАЯ

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ВНУТРИХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

В статье обобщены подходы к пониманию внутрихозяйственных экономических отношений. Отмечено, что использование неоклассической экономической теории не позволяет решать вопросы согласования экономических интересов участников внутрифирменных отношений. Исследованы возможности использования методологии институционального подхода во внутрифирменных отношениях. На основе анализа зарубежного и национального опыта предложено использовать концепцию новой институциональной теории, а именно - теорию агентских соглашений, которая позволяет рассматривать внутрифирменные отношения не в рамках специализации производства, которая фокусируется на отдельных элементах, а как феномен, охватывающий институциональные, экономические, социальные, культурные стороны организаций и индивидов. В работе исследованы основные проблемы, возникающие в результате асимметрии в информационном обеспечении, а именно проблемы морального риска, неблагоприятного отбора и вымогательства, а также обозначены пути их преодоления.

Ключевые слова: *теория агентских соглашений, информационная асимметрия, моральный риск, неблагоприятный отбор, вымогательство.*

INSTITUTIONAL ASPECTS OF INTRAECOMIC RELATIONS

Abstract

The article summarizes approaches to understanding the nature of intraeconomic relations. It is emphasized that the usage of the neoclassic economic theory does not allow to solve the problem of congruence of economic interests of intrafirm relation participants. The author has investigated possibilities of using the methodology of the institutional approach in intrafirm relations. On the basis of analysis of foreign and national experience it is proposed to apply a concept of the institutional theory, namely agency theory. It allows to consider intrafirm relations not in the framework of production specialization which focuses on separate elements rather as a phenomenon that covers institutional, economic, social, cultural aspects of organizations and individuals. The author has investigated the main problems arising as a result of asymmetry in information provision namely moral hazard, adverse selection and hold up problems as well as the ways of their solution.

Key words: *agency theory, information asymmetry, moral hazard, adverse selection, hold up problem.*

JEL classification: D230

Вступ. Припущення неокласичної економічної теорії, що слугували довгий час опорою для побудови моделей економічного розвитку підприємств та організацій, не в змозі забезпечити новий стрибок у вдосконаленні внутрішньосистемних відносин. Досконала раціональність економічних агентів піддається гострій критиці з боку економістів. Середовище функціонування агентів, яке характеризується повнотою інформації, однорідністю товару, повною специфікацією прав власності, віддалено нагадує дійсність. Нездатність неокласичної теорії врахувати чинники недосконалості людей та навколишнього середовища створює умови для застосування інституціональної теорії в системі внутрішньоекономічних відносин. Вона дає можливість здійснювати аналіз явищ і ситуацій, які не вкладаються в межі неокласичної теорії, має більшу гнучкість і відкриває нові можливості та горизонти аналізу.

Формулювання мети статті та завдань. Аналіз можливостей використання положень інституціональної теорії для узгодження інтересів учасників і розвитку внутрішньоекономічних відносин у децентралізованих структурах бізнесу. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань: узагальнити підходи до розуміння природи внутрішньогосподарських економічних відносин; проаналізувати національний та закордонний досвід використання інституціональної теорії в області внутрішньоекономічних відносин.

Серед дослідників, що займаються проблемами внутрішньоекономічних відносин, слід відзначити С. П. Антипову, Н. А. Беліченко, Є. Ю. Воронову, М. Г. Грещак, В. Д. Карічковського, І. І. Кілімнік,

Р. Ф. Пустовійта Г. В. Стаднік, В. І. Торкатюк, Л. Г. Чеканову, М. Г. Чумаченка, А. Д. Шеремета та інших.

Виклад основного матеріалу. Щодо наукової суті внутрішньоекономічних відносин єдиної думки серед дослідників на сьогодні немає. Деякі вітчизняні та зарубіжні економісти ототожнюють внутрішні економічні відносини з внутрішньоекономічним механізмом підприємства [1-4]. Так К. С. Васіна зазначає, що „під внутрішнім економічним механізмом, як правило, мається на увазі взаємозв'язок між підрозділами, система відносин, що виникає між ними в процесі здійснення господарської діяльності” [2, с. 8].

Чинне законодавство зводить внутрішньогосподарські відношення до адміністративно-управлінських стосунків. Згідно з ч. 7 ст. 3 Господарського кодексу України внутрішньогосподарські відношення – це ті, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання та відношення суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

На нашу думку, не слід ототожнювати поняття різного порядку.

Внутрішньоекономічний механізм – це, перш за все, комплекс економічних способів, методів, важелів, нормативів та показників, за допомогою яких реалізуються внутрішньоекономічні відношення.

Внутрішньогосподарські (внутрішньовиробничі) економічні відносини – це більш широке поняття, що відображає врегульовані внутрішньофірмовими нормативними положеннями певні зв'язки і

взаємодії, які виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання між: підприємством та його підрозділами; підприємством і його працівниками; підрозділами підприємства; підприємством та працівниками.

А внутрішньоекономічний механізм є, по суті, практичною реалізацією внутрішньоекономічних відносин. Такої ж думки дотримується і російський економіст М. М. Бородин. Він вважає, що через систему економічних важелів, що містять „планові показники виробничої діяльності, різні форми матеріального заохочення і матеріальної відповідальності, науково обґрунтована система нормативів” здійснюються внутрішньовиробничі госпрозрахункові відносини і реалізуються економічні інтереси [5].

Внутрішньогосподарські економічні відносини, як зазначає російський економіст Лук'янов В. М., мають два взаємообумовлені аспекти [6, с. 8], рис. 1.

По-перше, це відносини, які складаються між суб'єктами господарювання з приводу володіння, розпорядження та використання результатів

виробництва. При цьому в якості суб'єктів внутрішньогосподарських економічних відносин можуть виступати як окремі члени колективу, так і їх об'єднання у формі структурних підрозділів (цехи, відділи), філій (відокремлених підрозділів), дочірніх підприємств та асоційованих підприємств.

По-друге, в основі внутрішньогосподарських економічних відносин знаходяться зв'язки між зазначеними економічними агентами з приводу організації елементів продуктивних сил: виробничих фондів, сировинних, трудових ресурсів, результатів виробництва.

Ми вважаємо, що внутрішньоекономічні відносини охоплюють всі аспекти організації виробництва: систему планування, внутрішньогосподарський розрахунок, колективний і орендний підряд, ціноутворення, систему договорів, організацію і стимулювання праці, розподіл доходів, регулювання руху пайової власності, оптимізацію розмірів майнових паїв, способи виплати доходів з власності, організацію бухгалтерського обліку.

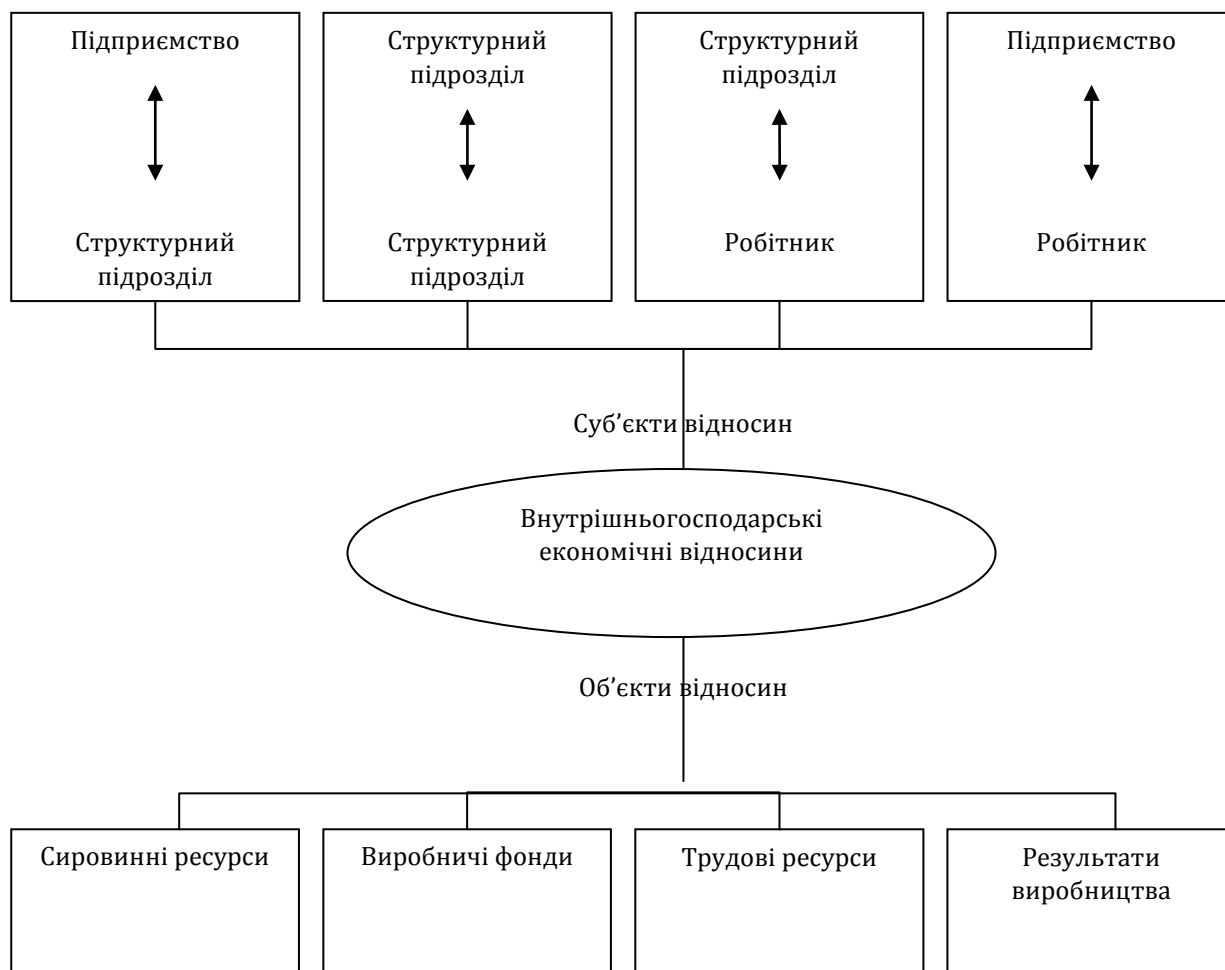

Рис. 1. Зміст внутрішньогосподарських економічних відносин

Однією з основних проблем інтересів суб'єктів економічних відносин. Пошук внутрішньоекономічних відносин є узгодження оптимального співвідношення між

децентралізацією (самостійністю підрозділів) та централізацією, узгодження інтересів підрозділів і посадових осіб становить дуже складну задачу.

Спроба практичного вирішення цієї проблеми засобами неокласичної теорії нашоветується на низку труднощів, тому що основний вектор досліджень неокласичної теорії спрямований на забезпечення релевантних умов між ресурсами „на вході” виробничого процесу і результатами „на виході” з метою максимізації прибутку або поточної вартості. Ця економічна теорія не пояснює, як конфліктуючі цілі учасників внутрішньофірмових відносин можна привести до рівноваги для досягнення оптимального результату, оскільки вона базується на припущеннях, які ігнорують цілий пласт соціально-культурних факторів, що впливають на поведінку економічних агентів всередині фірми.

За методологією інституціонального підходу внутрішньоекономічні відносини слід розглядати не в межах спеціалізації виробництва, що фокусується на окремих елементах, а як феномен, що охоплює інституційні, економічні, соціальні, культурні та політичні аспекти організації та індивідів. Використання положень інституційних теорій для наукової трактовки внутрішньоекономічних відносин забезпечує певний ракурс розгляду проблем, що розширює можливості традиційного підходу і є життєво необхідним в умовах нової інституціональної реальності.

Слід зазначити, що в національній економічній літературі інституціональні аспекти внутрішньоекономічних відносин репрезентовані дуже слабо. Зустрічаються поодинокі роботи, присвячені цій проблематиці. Зокрема економіст Р. Ф. Пустовіт зробив спробу розкрити інституціональну специфіку досліджень внутрішньофірмових відносин як відносини типу «принципал-агент» [7]. Значна частина робіт присвячена теорії трансакційних витрат, зокрема дослідженню їх сутності, значення, а також вимірювання [8-10], врахування трансакційних витрат у системі бухгалтерського обліку [11]. Крім того, є роботи, присвячені дослідженню інституціональних аспектів управління соціально-економічними системами [12].

Невелика кількість робіт стосується інституціональних аспектів внутрішньоекономічних відносин у роботах російських авторів, зокрема це праці Є. Ю. Воронової, В. В. Панкова.

Науковим підґрунтям розв'язання проблеми узгодження інтересів підрозділів і посадових осіб на підприємстві є концепція нової інституціональної теорії, а саме теорія агентських угод. Дилема „принципал/ агент” згадувалася Адамом Смітом ще у 18 столітті, але як самостійна теорія агентських угод була вперше запропонована на початку 70-х років XX століття

Стефаном Россом і Беррі Мітніком [13, с. 3]. Подальший розвиток теорії агентських угод можна знайти в працях А. Алчіана і Х. Демсеця, М. К. Дженсена, У. Х. Меклінга.

Предметом дослідження теорії агентських відносин є форми коопераційних зв'язків між окремими економічними суб'єктами в умовах інформаційної асиметрії і невизначеності. У теорії агентських угод чинні економічні суб'єкти вважаються агентами, а суб'єкти, досягнення цілей яких безпосередньо залежить від зазначеної діяльності, – принципалами. У якості принципала виступає менш інформована сторона, яка делегує повноваження агенту – більш інформованій стороні – за величину запропонованої винагороди. У процесі взаємодії, прагнучи формально до досягнення однієї і тієї ж мети, вони можуть мати різні інтереси, що може призводити до конфлікту. Крім того, асиметрія інформації у взаєминах між менеджерами вищої ланки та менеджерами нижчого рівня створює передумови для небажаного падіння результативності праці менеджерів, зниження ефективності використання коштів власника.

Асиметрія в інформаційному забезпеченні може набувати різних форм [14, с. 50]: прихованих дій; прихованої інформації; прихованих намірів.

У тому випадку, якщо принципал не в змозі спостерігати дії агента, а знає лише результати діяльності, то така ситуація позначається як проблема прихованих дій. Приховані дії призводять до проблеми морального ризику (*moral hazard*), тобто можливості непомічених дій менеджерів у власних інтересах. Американський економіст Пол Кругман описує проблему морального ризику, як будь-яку ситуацію, в якій одна людина приймає рішення про те, скільки взяти на себе ризику, а хтось інший відповідає за витрати, якщо щось іде не так. Іншими словами, моральний ризик виникає через те, що окремі особи або установи повністю не відповідають за наслідки своїх дій і тому мають тенденцію діяти більш недбало, покладаючи при цьому відповідальність за свої дії на іншу сторону.

Для вирішення проблеми „морального ризику” дослідники пропонують використовувати моніторинг діяльності агента принципалом. У стратегії, що заснована на моніторингу, дії агентів піддаються безперервному відстеженню. Щоб дії агентів були доступними для спостереження, російський економіст Е. Ю. Воронова вважає, що контролююча сторона має створити відповідну інформаційну систему, частиною якої є система управлінського обліку, що використовує такі методи, як бюджетування, аналіз відхилень, облік за центрами відповідальності [16, с. 26].

Прихована інформація пов'язана з проблемою несприятливого вибору (*adverse selection*), який виникає в тому випадку, коли співробітники володіють приватною інформацією про свої

навички та вміння, які становлять цінність для фірми і яку вони використовують для підвищення свого добробуту за рахунок добробуту фірми [15, с. 418]. Для розв'язання проблеми „несприятливого вибору” зарубіжні дослідники пропонують усувати інформаційну асиметрію шляхом використання таких інструментів, як сигналізація/ скринінг, самостійний вибір [14, с. 50]; компенсаційні контракти, бюджети й стандарти [17-19].

Проблема прихованих намірів пов'язана з безповоротними інвестиціями чи витратами принципала (діями агента після вчинення безповоротних витрат/інвестицій). Приховати наміри (hidden intentions) партнера по угоді провокують опортуністичну поведінку і небезпеку вимагання (hold-up). У контексті внутрішньоекономічних відносин проблема вимагання виникає в умовах здійснення авансових специфічних інвестицій, що підвищують цінність внутрішньої торгівлі, але мають несуттєве значення для діяльності підрозділу на зовнішньому ринку.

Як відзначають дослідники, теорія агентських угод пропонує розв'язання проблеми вимагання, що виникає в межах внутрішньофірмових трансакцій, за рахунок формальних механізмів, серед яких можна зокрема зазначити:

- деталізовані, довгострокові контракти;
- економічні стимули та вигоди.
- Боротьба з проблемами, які породжуються інформаційною асиметрією, призводить до виникнення так званих агентських витрат. Серед них дослідники називають наступні [16, с. 26; 14 с. 47]:

- витрати на здійснення моніторингу за діяльністю агента з боку принципала (наприклад, бюджетування, центри відповідальності, аналіз відхилень);
- витрати на самообмеження з боку агента (наприклад, стимулюючі виплати, які отримує агент від принципала);
- витрати розбіжностей або витрати втрачених можливостей (наприклад, негативні відхилення фактичних витрат і прибутку від показників бюджету).

Для мінімізації агентських витрат теорія агентських угод рекомендує заходи з підвищення рівня кооперації агента і принципала з метою досягнення ефекту зменшення дефіциту в інформаційному забезпеченні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У вітчизняній економічній літературі здебільшого розглядається застосування теорії агентських угод у контексті фінансів - фінансова агентська теорія, яка є спеціалізованим напрямком теорії агентських угод, у межах якої аналізується фінансова політика компаній, а також фінансові контракти з точки зору структури заохочень менеджерів інвесторами. Внутрішні ж агентські відносини, що формуються між менеджерами вищої ланки та менеджерами нижчого рівня, залишаються практично поза увагою в українській економічній науці. Подальші дослідження та вирішення проблем морального ризику, несприятливого відбору і вимагання у внутрішньоекономічних відносинах з використання досвіду закордонних фахівців здатне забезпечити новий поштовх у покращенні внутрішньосистемних стосунках економічних агентів.

Список літератури

1. Каричковський, В. Д. Внутрішньогосподарські економічні відносини в сільськогосподарських підприємствах у пореформений період : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 „Економіка, організація і управління підприємствам” / В. Д. Каричковський. – К., 2003 – 21 с.
2. Васіна, К. С. Вдосконалення трансфертного ціноутворення в системі внутрішнього економічного механізму підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 „Економіка, організація і управління підприємствам” / К. С. Васіна. – К., 2006 – 20 с.
3. Мухаметгалиев, И. Н. Организация внутрихозяйственных экономических отношений в сельскохозяйственных организациях на основе бюджетирования: диссертация кандидата экономических наук : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Мухаметгалиев Искандер Нургалиевич. – Казань, 2004. – 204 с.
4. Ягфаров, О. М. Организация внутрихозяйственных отношений на сельскохозяйственных предприятиях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 „Економіка и управление народным хозяйством” / О. М. Ягфаров – М., 2003 – 20 с.
5. Бородин, Н. Н. Экономические интересы и внутрихозяйственный расчет: учеб. пособие / Н. Н. Бородин. – Пермь: [б. и.], 1974 – 255 с.
6. Лукьянов, В. Н. Развитие внутрихозяйственных экономических отношений в сельскохозяйственных предприятиях (на материалах республики Башкортостан): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 „Економіка и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями и комплексами – АПК, сельское хозяйство) / В. Н. Лукьянов – Уфа, 2004 – 22 с.

7. Пустовіт, Р. Ф. Інституціональна специфіка досліджень внутрішньофірмових відносин „принципал-агент” / Р. Ф. Пустовіт // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2005. – Вип. 89-2. – С. 14-21.
8. Йохна, М. А. Трансакційні витрати: сутність, значення, проблеми вимірювання та планування / М. А. Йохна // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. – 2002. – № 5, Ч. 2. – С. 31-36.
9. Булеев, И. П. Сущность транзакционных издержек в рыночной экономике [Электронный ресурс] / И. П. Булеев, О. В. Шепеленко // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2004. – Вып. 70. – С. 101-106. – Режим доступа до журналу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip70/70_15.pdf.
10. Козаченко, Г. В. Загальні показники оцінки трансакційних витрат підприємства / Г. В. Козаченко, Г. А. Макухін // Регіональні перспективи. – 2004. – № 3-5 (40-42). – С. 7-9.
11. Замазій, О. В. Облікова інтерпретація трансакційних витрат в умовах асиметрії інформації / О. В. Замазій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 1. – С. 152-156.
12. Концепції інституціональної економічної теорії в управлінні розвитком соціально-економічних систем : монографія / [М.А. Йохна, В.В. Стадник, П.Г. Іжевський та ін.]; за ред. М.А. Йохни. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 313 с.
13. Mitnick, B. (2013, March 25). Origin of the Theory of Agency: An Account by One of the Theory's Originators. *SSRN.com*. Retrieved March 25, 2013, from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1020378
14. Picot, A., Reichwald, R. & Wigand, R. (2008). *Information, Organization and Management*. Berlin Heidelberg: Springer Verlag.
15. Chapman C., Hopwood A. & Shields, M. (2007). *Handbooks of Management Accounting Research*. Kidlington: Elsevier Science.
16. Воронова Е. Ю. Институциональные аспекты управленческого учета : автореф. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.12 „Бухгалтерский учет, статистика” / Е. Ю. Воронова – М., 2012. – 53 с.
17. Groves, T. (1973). Incentives in teams. *Econometric*, 41, 617-631.
18. Chow, C.W., Cooper, J.C. & Waller, W.S. (1988). Participative budgeting: effects of a truth inducing pay scheme and information asymmetry on slack and performance. *The Accounting Review*, 63, 111-122.
19. Waller, W.S. (1988). Slack in participative budgeting: the joint effects of a truth-inducing pay scheme and risk preferences. *Accounting, Organizations and Society*, 13, 87-98.

References

1. Karichkovskiy, V. D. (2003). Intrafirm economic relations at agricultural enterprises in post reform period [Vnutrishnyogospodarski ekonomichni vidnosyny v silskogospodarskykh pidpryemstvakh u poreformeniyi period]. Kyiv.
2. Vasina, K. S. (2006). Improvement of transfer pricing in the system of an enterprise's internal economic mechanism [Vdoskonalennia transfertnoho tsinoutvorennia v systemi vnutrishnyoho mekhanizmu pidpryemstva]. Kyiv.
3. Mukhametgaliev, I. N. (2004). Organization of intraeconomic relations at agricultural organizations based on budgeting [Organizatsia ekonomicheskikh otnosheniy v selskokhozyastvennykh organizatsiyakh na osnove biudzhতিরivania]. Kazan.
4. Yagfarov, O. M. (2003). Organization of intraeconomic relations at agricultural enterprises [Organizatsia vnutrikhozyastvennykh otnosheniy na selskokhozyastvennykh predpriyatiyakh]. Moscow.
5. Borodin, N. N. (1974). Economic interests and intraeconomic settling [Ekonomichekies interesy i vnutrikhozyastvenniy raschet]. Perm.
6. Lukianov, V. N. (2004). The development of intraeconomic relations at agricultural enterprises (based on materials of the Republic of Bashkortostan). Ufa.
7. Pustoviit, R. F. (2005). Institutional specifics of investigating principal-agent intrafirm relations [Institutsionalna spetsifika doslidzhen vntrishnyofirmovykh vidnosyn “pryntsyypal-ahent”]. *Scientific works of DonNTU. Series: Economic*, 89-2, 14-21.
8. Yokhna, M. A. (2002). Transaction costs: substance, significance, problems of measurement and planning [Transaktsiini vytraty; sutnist, znachennia, problemy vymiryuvannia ta planuvannia. *Bulletin of Technological University of Podillia. Economic Sciences*, 5 (2), 31-36.
9. Bulieiev, I. P. (2004). The Essence of transaction costs in the market economy [Sushchnost transaktsionnykh zatrat v rynochnoi ekonomike]. *Library.donntu.edu.ua*. Retrieved March 25, 2013, from http://library.donntu.edu.ua/fem/vip70/70_15.pdf.
10. Kozachenko, G. V., Makukhin, G. A. (2004). General indicators of evaluation of an enterprise's transaction costs [Zagalni pokaznyky otsinky transaktsiinykh vytrat pidpryemstva]. *Regional Perspectives*, 3-5 (40-42), 7-9.

-
11. Zamazyi, O. V. (2009). Accounting interpretation of transaction costs under conditions of information asymmetry [Oblikova interpretatsia transaktsiinykh vytrat v umovakh asymetrii informatsii]. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*, 1(6), 152-156.
 12. Yokhna, M. A. (2007). *Concepts of institutional economic theory in managing the development of socio-economic systems* [Konseptsii instytutsionalnoi ekonomichnoi teorii v upravlinni rozvutkom sotsialno-ekonomichnykh system]. Khmelnytskyi: KhNU.
 13. Mitnick, B. (2013, March 25). Origin of the Theory of Agency: An Account by One of the Theory's Originators. *SSRN.com*. Retrieved March 25, 2013, from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1020378
 14. Picot, A., Reichwald, R. & Wigand, R. (2008). *Information, Organization and Management*. Berlin Heidelberg: Springer Verlag.
 15. Chapman C., Hopwood A. & Shields, M. (2007). *Handbooks of Management Accounting Research*. Kidlington: Elsevier Science.
 16. Voronova, Ye. Yu. (2012). Institutional aspects of management accounting. Moskva.
 17. Groves, T. (1973). Incentives in teams. *Econometric*, 41, 617-631.
 18. Chow, C.W., Cooper, J.C. & Waller, W.S. (1988). Participative budgeting: effects of a truth inducing pay scheme and information asymmetry on slack and performance. *The Accounting Review*, 63, 111-122.
 19. Waller, W.S. (1988). Slack in participative budgeting: the joint effects of a truth-inducing pay scheme and risk preferences. *Accounting, Organizations and Society*, 13, 87-98.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2013 р.